

Construcția Uniunii Europene

Introducere

Până la sfârșitul celui de al doilea război mondial, Europa nu a fost niciodată o entitate economică sau o entitate politică. Ea a fost însă, o entitate culturală manifestată prin bogată diversitate și originalitate a modurilor de viață și de a simți a popoarelor europene. Ideea unei Europe unite a început să prindă contur și a devenit preocupare inter-guvernamentală datorită situației economice, sociale și politice grave cu care se confrunta continentul în primii ani postbelici și care nu putea fi depășită decât prin eforturi comune, menite nu numai să asigure

Primele organizații pentru cooperare europeană (1945 – 1950)

Disponibilitatea opiniei publice și a guvernelor pentru unificarea europeană a fost influențată de motivația diferită a țărilor continentului de a participa la acest proces. Franța, preocupată de refacerea prestigiului internațional, oscila între dorința de se manifesta în continuare ca mare putere colonială sau voința de a fi principalul motor al unificării europene. Marea Britanie era mai interesată de o alianță cu Statele Unite menită să-i conserve politica insulară, decât de o integrare europeană. Germania și Italia urmăreau să iasă din izolarea internațională impusă prin statutul de țări învinse. Țările Benelux-ului, organizate deja într-un sistem de liber schimb comercial, sprijineau proiectele de integrare, pentru că astfel erau mai bine protejate de presiunea exercitată de marii vecini: Germania și Franța.

Curentul de unificare europeană s-a derulat doar în vestul Europei unde funcționau regimurile democratice. În țările din centrul și estul Europei astfel de preocupări au fost neutralizate de ocupația militară sovietică, care, începând din anul 1949, a adus la putere guverne prosovietice, ostile oricărei influențe occidentale. În Estul Europei, Uniunea Sovietică a inițiat și a condus un proces de cooperare, în cadrul căruia, Moscova și-a consolidat poziția de hegemon, având rolul decisiv în stabilirea obiectivelor și în îndeplinirea lor. Scopul fundamental al acestui proces a fost extinderea regimului politic comunist de tip sovietic în țări precum: Germania de Est, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, România, Bulgaria.

În ansamblul său, economia europeană nu avea resursele materiale pentru a produce, a exporta și a pune în mișcare mecanismele economice din fiecare țară. Existența unei economii europene autarhice, cu puține acorduri bilaterale, fără o circulație curentă a mărfurilor și banilor între statele europene, arată că „Europa nu avea cultura cooperării”.

Necesitatea reconversiei industriei de război în industrie civilă, inflația sufocantă, lipsa forței de muncă calificată, distrugerile din infrastructură reprezentau alte piedici majore în reluarea procesului economic productiv. Într-o Europă în ruină, devastată de război, în care segmente importante ale populației cunoșteau mari privațiuni materiale, exista riscul real ca ideologia comunistă să canalizeze nemulțumirile și să aducă la putere partide comuniste. Pentru a preîntâmpina această amenințare (a extinderii influenței sovietice în vestul Europei n. ns.), Statele Unite au inițiat un program de ajutorare a țărilor europene menit să învingă „foamea, disperarea, sărăcia și haosul”.

La 5 iulie 1947, generalul Marshall a făcut publică această inițiativă într-un discurs ținut la Harvard cerând europenilor să se unească pentru a depăși mai ușor dificultățile. Proiectul economic cunoscut sub numele de „planul Marshall” soluționa eficient câteva obiective economice importante precum: asigura o mare piață externă pentru exportul produselor industriei civile americane, relansa economia europeană și o transforma într-un partener necesar economiei americane. În plan politic, planul Marshall, punea stavilă expansiunii ideologice a Uniunii Sovietice în vestul continentului.

Planul Marshall a vizat toate țările Europei și preconiza acordarea de credite în sumă de circa 13 miliarde de dolari necesare reconstrucției continentului. Pentru a obține creditele necesare, țările europene trebuiau să îndeplinească două condiții esențiale:

- prima – să elaboreze un plan comun de redresare a spațiului european (creditele nu se acordau pentru fiecare țară în parte, ci numai pentru proiecte comune mai multor țări.

- a doua – creditele să fie destinate producției și nu consumului.

Condițiile impuse au determinat țările europene să își reducă barierele vamale, să elaboreze un plan de ansamblu pentru reconstrucția continentului și să creeze instituții economice care să repartizeze și să gestioneze creditele primite prin „planul Marshall”. Acest proiect de susținere financiară a fost refuzat de către U.R.S.S. și statele aflate sub controlul acesteia, fiind considerat un amestec american în politica lor economică. Aplicarea planului Marshall a avut o importanță și benefică influență asupra Europei occidentale. În plan politic, prin gestionarea în comun a fondurilor primite, s-a evitat o dependență directă a fiecărei țări europene față de Statele Unite și a oferit acestora din urmă o primă lecție de cooperare politică față de o superputere. În plan economic, gestionarea în comun a ajutorului american a învățat statele occidentale lecția unirii, le-a demonstrat că se poate duce o politică de cooperare în locul celei beligerante. Cooperarea a permis să se înțeleagă că poate fi organizată o Europă bazată pe propriile energii, a consolidat conviețuirea dintre europeni și a ajutat la depășirea amintirilor trecutului, la îngroparea dezbinării și a urii.

Construcția europeană, în primii ani postbelici s-a concretizat prin trei forme: cooperare economică; cooperare diplomatică și militară; cooperare politică și parlamentară.

Cooperarea economică s-a materializat în plan instituționalizat prin crearea Organizației Europene de Cooperare Economică. Aceasta a luat ființă la 16 aprilie 1948 la Paris și cuprindea un număr de 16 state (Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Grecia, Islanda, Irlanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Regatul Unit, Suedia, Elveția și Turcia). Au aderat ulterior Germania, în anul 1949 și Spania – în anul 1959. Acest organism a fost creat pentru gestionarea ajutorului financiar american, coordonând programul de reconstrucție comună a tuturor statelor membre. A avut ca obiectiv principal reducerea obstacolelor din calea schimburilor și facilitarea plăților. În anul 1960 Organizația Europeană pentru Cooperare Economică (O.E.C.E) s-a transformat în Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. (O.E.C.D.).

Cooperarea diplomatică și militară a avut în vedere posibile surse de agresiune asupra țărilor occidentale. Acestea puteau veni fie din renașterea militarismului în Germania, fie din partea Uniunii Sovietice, care stăpânea partea centrală și de est a continentului. În anul 1947 Marea Britanie și Franța au semnat la Dunkerque un tratat de alianță și asistență mutuală îndreptat împotriva pericolului sovietic, dar și împotriva unei eventuale revanșe germane. Două evenimente au grăbit procesul de cooperare militară: instaurarea regimului comunist în Cehoslovacia în primăvara anului 1948 și blocada Berlinului. Evenimente respective au pus lumea occidentală în fața unei realități dure: incapacitatea de a rezista unei eventuale agresiuni din parte Uniunii Sovietice.

La 17 martie 1948 a luat ființă la Bruxelles Uniunea Occidentală, în fapt un tratat militar destinat explicit pentru a stăvili expansiunea comunistă. Tratatul a fost semnat de Franța, Marea Britanie, Belgia, Olanda și Luxemburg și avea o valabilitate de 50 de ani. Blocada Berlinului a demonstrat că statele occidentale aveau nevoie de sprijinul militar al Statelor Unite prin crearea unui sistem unic de apărare. În urma negocierilor purtate, la 4 aprilie 1949 a fost creat Tratatul Atlanticului de Nord format din cele cinci țări membre ale Tratatului de la Bruxelles, la care s-au mai raliat: Italia, Portugalia, Norvegia, Danemarca, Islanda, Statele Unite și Canada. Turcia și Grecia au aderat în anul 1952, iar Germania de Vest în anul 1955. În cadrul aceluiași preocupări, Uniunea Occidentală creată în anul 1948, a cunoscut o extindere importantă în anul 1955 o dată cu aderarea Germaniei și a Italiei, an în care s-a transformat în Uniunea Europei Occidentale.

Cooperarea politică și parlamentară a fost înfăptuită prin crearea unor structuri interguvernamentale și prin definirea unor domenii de acțiune limitată. În urma rezoluțiilor adoptate la congresul de la Haga din 7 – 11 mai 1948 organizat de Comitetul Internațional de

Coordonare a Mișcărilor pentru Unitate Europeană și în temeiul Tratatului de la Londra din 5 mai 1949, au fost puse bazele Consiliului Europei. Consiliul Europei reprezenta o organizație de cooperare parlamentară, care a reunit acele state care promovau pluralismul politic, statul de drept și respectiv drepturile omului.

Denumit „conștiința democratică a Europei”, Consiliul Europei a reunit, inițial, cele 10 state semnatare ale Tratatului de la Londra: Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Suedia și Marea Britanie. În scurt timp au aderat Islanda, Turcia, Grecia, R.F. Germania și Austria. Sediul Consiliului Europei a fost stabilit la Strasbourg și din punct de vedere structural cuprindea:

- Adunarea Parlamentară – formată din delegațiile parlamentelor naționale din țările membre. Aceste votau rezoluții (cu o majoritate de două treimi) pe care le înaintau Consiliului de Miniștri;

- Consiliul de Miniștri – compus din miniștrii afacerilor externe și care adopta hotărâri în unanimitate.

- Curtea Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O.) a fost creată la 4 noiembrie 1950, ca urmare a adoptării de către toate statele membre a „Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. Deși în scurt timp luaseră ființă structuri instituționale care reglementau cooperarea economică, politică, diplomatică, militară, parlamentară dintre statele europene occidentale, unificarea europeană a rămas în continuare un deziderat. Toate instituțiile europene nu aduceau nici o atingere suveranității statelor membre, ceea ce limita puterea efectivă de abordare și rezolvare a unor probleme dificile. Consiliul Europei era, din punct de vedere al structurii, o organizație internațională clasică, ce dispunea, într-o măsură mai mare, de o putere consultativă și nu putea lua decizii decât într-un domeniu foarte restrâns, deși foarte important, cel al drepturilor omului. De exemplu, Convenția Europeană a Drepturilor Omului semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma a fost ratificată de Franța abia în anul 1974. Domeniile foarte restrânse de aplicabilitate limitau competențele și capacitatea de acțiune a instituțiilor înființate prin cooperare. Uniunea Europei Occidentale a avut ca principal domeniu de acțiune apărarea europeană și problemele militare. În scurt timp această organizație a devenit marginală deoarece intervenea în aceleași probleme ca și N.A.T.O., care avea competențe și resurse mult mai mari.

Opțiunea pentru integrarea economică. Comunitățile europene

Ideea unei integrări mai profunde a statelor europene a fost motivată pe de o parte, de primele rezultate datorate instituțiilor de cooperare create, iar pe de altă parte, de evoluția relațiilor dintre Est și Vest. Anii 1947 – 1948 au marcat ruptura definitivă dintre foștii aliați care au învins țările care compuneau Axa, Europa s-a divizat în două părți nu numai pe plan ideologic, politic și militar, dar și în plan economic. După ce au refuzat să participe la planul Marshall, Uniunea Sovietică și țările satelite din Europa Răsăriteană au creat, în ianuarie 1949, o organizație economică denumită Consiliul de Ajutor Reciproc (C.A.E.R.). Conform statutului, C.A.E.R. era o organizație care își propunea integrarea economică complexă a țărilor aflate în zona de influență a Moscovei. Evoluțiile politice, militare și economice din Europa, specifice războiului rece, au determinat o dezvoltare a tendințelor de integrare economică, politică și militară în diferite ansambluri transnaționale în Europa occidentală. Procesul nu era realizabil dacă între popoarele europene nu se realiza o solidaritate reală. Argumentele credibile pentru solidaritatea europeană erau oferite de derularea unor programe economice comune capabile să asigure avantaje și profituri reciproce mai repede decât proiectele politice.

În aceste condiții s-a putut afirma planul Schuman. Planul prevedea plasarea industriei cărbunelui și oțelului din Franța și Germania sub conducerea unei Înalte Autorități, organism supranațional compus din membrii independenți.

Declarația Schuman, este declarația făcută la 9 mai 1950 de către ministrul francez de externe Robert Schuman și a reprezentat un plan pus la punct împreună cu Jean Monnet ce prevedea punerea sub o autoritate comună unică a întregii producții de cărbune și oțel din Franța și Germania, domenii cheie pentru evoluția economică a celor două țări.

Declarația Schuman stă la baza actului de naștere a C.E.C.O. Jean Monnet (pe atunci comisar al Planului de Dezvoltare a Franței) și colaboratorii săi au redactat în ultimele zile ale lunii aprilie 1950 o notă de câteva pagini care conținea expunerea de motive și dispozitivul acestei propuneri ce avea să bulverseze toate schemele diplomației clasice. Principiile enunțate în *Declarația Schuman* reflectă concepția conform căreia, o Europă unită nu se poate realiza dintr-o dată, ci printr-o succesiune de pași concreți, stabilindu-se mai întâi o solidaritate de fapt care să elimine opoziția seculară dintre Franța și Germania. Planul Schuman a avut nu numai o importanță economică deosebită, dar și o profundă semnificație politică: punea capăt rivalității istorice franco-germane și stabilea o deplină egalitate în drepturi și îndatoriri între țările învingătoare și cele învinse. Intenția s-a materializat la 18 aprilie 1951, prin semnarea la Paris, de către șase state fondatoare – Franța, R. F. Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg – a „Tratatului instituind Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului”.

Noua organizație fondată, Organizația Europeană a Cărbunelui și Oțelului (C.E.C.O.) a intrat în vigoare la 10 august 1952. Ea se baza pe delegarea de suveranitate liber consimțită a statelor membre și a reprezentat punctul de plecare pentru Europa comunitară. Modelul de instituție europeană reprezentat de C.E.C.O. a înlocuit relațiile diplomatice tradiționale fondate pe cooperarea interguvernamentală cu un sistem juridic original, în care apărarea intereselor naționale se articula cu promovarea interesului comun în cadrul unor instituții supranaționale. C.E.C.O. cuprindea patru instituții cu legitimități și roluri diferite: Înalta Autoritate menită să asigure preeminența intereselor Comunității în raport cu cele naționale, Consiliul de Miniștri, care reprezenta organismul interguvernamental; Adunarea ce avea ca sarcină fundamentală exercitarea unui control democratic și Curtea de Justiție, care trebuia să vegheze asupra respectării drepturilor omului.

Perioada 1950 – 1954 a fost dominată de proiectele privind crearea unei Comunități Europene de Apărare, proiecte susținute mai ales de către Franța. Crearea N.A.T.O. nu poate fi înscrisă în procesul de realizare a unității europene, această organizație fiind mai degrabă un simbol al divizării și confruntării care avea loc între Est și Vest.

Țările occidentale, mai ales Franța, doreau să își creeze un sistem de apărare propriu care să reprezinte răspunsul comunitar la amenințările războiului rece. Neînțelegerile dintre țările occidentale asupra reînarmării Germaniei, presiunile Statelor Unite, prioritățile procesului de refacere economică au reprezentat tot atâtea obstacole care au dus, în final, la eșecul proiectului de apărare europeană. Preocuparea prioritară a statelor membre C.E.C.O. a devenit integrarea economică. În anul 1953, ministrul de externe olandez, W. Beyer a propus o extindere a cooperării la o uniune vamală și la o piață comună. În iunie 1955, reprezentanții celor șase state fondatoare C.E.C.O. s-au întâlnit la Messina și au decis elaborarea unui proiect privind o integrare economică pe baza următoarelor obiective: dezvoltarea instituțională, fuziunea progresivă a economiilor, crearea unei piețe comune și armonizarea politicilor sociale.

La 6 iunie 1955 a fost creat un comitet condus de Paul Henry Spaak, care a redactat un raport („Raportul Spaak”) și un proiect de Tratat privind integrarea economică a celor șase țări membre C.E.C.O. Cele două documente au fost prezentate oficialilor din țările C.E.C.O. la 21 aprilie și au constituit baza negocierilor care au condus la semnarea, la Roma, la 25 martie

1957, a „Tratatului Constitutiv al Comunității Economice Europene” (C.E.E.) și a „Tratatului Constitutiv al Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM sau C.E.E.A.).

Cele două tratate au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958 și cuprindeau aceleași state ca și C.E.C.O. Comunitatea Economică Europeană, cunoscută mai mult sub numele de Piața Comună sau C.E.E. nu a substituit C.E.C.O. (care avea competențe doar asupra gestionării ajutorului american), ci a constituit o organizație europeană care avea prerogative supranaționale. Piața Comună permitea exprimarea atât a intereselor naționale cât și o viziune comunitară asupra politicilor economice și sociale în scopul coordonării și armonizării acestora.

Obiectivele generale ale C. E. E. au fost:

- promovarea unei dezvoltări armonioase a activităților economice pe teritoriul tuturor statelor membre;
- expansiunea continuă și echilibrată;
- stabilitatea crescândă a statelor membre și a Comunității Economice Europene pe ansamblul său;
- creșterea nivelului de trai;
- realizarea unor relații mai apropiate între statele membre:

Mijloacele care făceau posibilă împlinirea obiectivelor generale erau: stabilirea unei piețe și apropierea progresivă a politicilor lor economice. Piața Comună, nu numai ca noțiune dar și ca instituție a avut în vedere asigurarea celor patru libertăți fundamentale ale pieții:

- libera circulație a bunurilor în regim de concurență liberă și loială;
- libera circulație a persoanelor și serviciilor;
- libera circulație a capitalului;
- libertatea cetățeanului comunității de a se stabili în oricare dintre statele membre ale Comunității.

Concretizarea acestor libertăți fundamentale ale pieții s-a făcut prin uniunea vamală, industrială și agricolă. Eliminarea taxelor vamale intercomunitare și suprimarea contingentelor cantitative au fost programate pe o perioadă de 12 ani. Perioada a fost redusă cu 18 luni, astfel că la 1 iulie 1968, uniunea vamală era realizată. Efectele înlăturării barierelor vamale au fost spectaculoase: comerțul intercomunitar a crescut de 6 ori, iar produsul intern brut a crescut, în medie, cu 70%. Uniunea vamală din cadrul C. E. E., nu a asigurat doar o liberă circulație a bunurilor în interior, dar și protecția acestora față de „exterior” prin practicarea unor taxe vamale externe comune. Mai mult, articolele 38 și 39 din Tratatul de la Roma au permis formularea unor politici comune în domenii precum agricultura, transportul și comerțul, ceea ce a dus la coordonarea altor politici cum au fost politica socială sau fiscală. C.E.E. a oferit statelor membre capacitatea de a acționa unitar pentru depășirea diferitelor dificultăți în procesul de elaborare și promovare a politicilor economice comune.

Politica Agricolă Comună (P.A.C.) realizată în domeniul producției agricole prin deschiderea frontierelor, a reprezentat principalul instrument de modernizare a agriculturilor din statele membre. S-a apreciat că P.A.C. a fost un element esențial în integrarea europeană, cu o contribuție foarte importantă la procesul de unificare europeană.

La rândul său, EURATOM-ul a avut drept obiectiv general coordonarea eforturilor pentru dezvoltarea rapidă a industriei nucleare. Politica comună în domeniul nuclear a vizat aspecte referitoare la: cercetarea științifică, facilitarea investițiilor, protecția populației și a mediului înconjurător, garantarea utilizării pașnice a materialelor nucleare, crearea unei piețe comune pentru circulația echipamentelor și a materialelor nucleare, precum și a capitalului necesar pentru investițiile nucleare.

Din punct de vedere instituțional, atât C.E.E. cât și EURATOM aveau structuri independente. Fiecare organizație avea propria Comisie, Consiliu, Adunarea Parlamentară și Curte de Justiție. Astfel s-a ajuns ca fiecare comunitate europeană (C.E.C.O.; C.E.E.; și

EURATOM) să dispună de structuri instituționale identice ca funcționalitate. În raport cu C.E.C.O. EURATOM avea un caracter sectorial, în timp ce C.E.E. avea un caracter economic general și a dobândit o poziție predominantă în ansamblul celor trei Comunități. Ca urmare, au rămas în continuare trei Comunități, dar cu o structură instituțională unică: o singură Comisie, un singur Consiliu, o singură Adunare Parlamentară, o singură Curte de Justiție, la care s-a adăugat o Curte de Conturi.

Procesul de integrare economică bazat pe principiul „*celor șase*” nu a fost agreat de toate țările occidentale. Marea Britanie, Austria, Danemarca, Portugalia, Suedia și Elveția au creat în anul 1960 o Asociație a Liberului Comerț European (E.F.T.A.), o organizație care nu promova o politică vamală externă comună față de terți. Datorită succeselor economice obținute de țările membre C.E.E., o serie de state occidentale precum: Marea Britanie, Irlanda, Danemarca și Norvegia, au solicitat integrarea în Comunitatea Economică Europeană, începând cu anul 1961. Datorită opoziției Franței, solicitările acestor state au fost respinse până în anul 1969. Cu ocazia întâlnirii dintre șefii de stat și de guvern de la Haga, din 1-2 decembrie 1969, s-a decis extinderea Comunității Economice Europene și realizarea unei Uniuni Economice și Monetare (U.E.M.). La 22 aprilie 1970 s-a semnat tratatul de la Luxemburg care a decis introducerea graduală a unui sistem de resurse proprii pentru C.E.E. Resursele financiare proprii ale Comunității Economice Europene proveneau din: toate taxele vamale asupra produselor importate din țările nemembre, toate impunerile din domeniul agriculturii, precum și din rezultatele obținute din aplicarea TVA.

Negocierile privind aderarea Marii Britanii, Danemarcei, Irlandei și a Norvegiei au demarat la 30 iulie 1970 și s-au finalizat în ianuarie 1972, când au fost semnate tratatele de aderare al acestor state la Comunitatea Economică Europeană. Deoarece în Norvegia, tratatul de aderare a fost respins prin referendum, extinderea a cuprins doar trei state, C.E.E. devenind „*Europa celor 9*”. Procesul de extindere a continuat. În anul 1979, Grecia a semnat Tratatul de aderare, iar în ianuarie 1981 C.E.E. a devenit „*Europa celor 10*”. Prin aderarea Spaniei și a Portugaliei în anul 1985, (au dobândit statutul de țări membre în ianuarie 1986), s-a creat „*Europa celor 12*” următoarea extindere a avut loc în anul 1994, prin aderarea Austriei, Finlandei și a Suediei (statutul de țări membre l-au obținut la 1 ianuarie 1996) eveniment în urma căruia C.E.E. a devenit „*Europa celor 15*”.

Fiecare lărgire succesivă a adus importante beneficii cetățenilor europeni, noi facilități economice, a stimulat progresul economic și social, a asigurat o extindere a normelor europene în domenii diverse precum: protecția consumatorului, a mediului, respectarea drepturilor politice, prevederile sociale etc.

Procesul de integrare economică și de extindere geografică nu a fost liniar, el a fost marcat de multe dificultăți și sinuozități. Asociația Europeană a Liberului Schimb - A.E.L.S. a fost percepută ca o organizație rivală a Pieței Comune. Drept urmare, Franța a făcut uz de dreptul său de „veto” pentru a respinge încercările Marii Britanii, din perioada anilor 1960 – 1968, de a deveni membru al Pieței Comune. Președintele Franței din anii '60, Charles de Gaulle, a fost neîncredător în voința reală a Marii Britanii de integrare reală în Comunitatea Economică Europeană. Discuțiile privind Politica Agricolă comună au generat o serie de dezacorduri între țările Pieței Comune. Franța a părăsit la 1 iulie 1965 negocierile privind finanțarea Politicii Agricole Comune (P.A.C.). Situația s-a rezolvat prin compromisul de la Luxemburg (în ianuarie 1966) când Franța a revenit la lucrările organizației.

Criza energetică declanșată în anul 1973, prin majorarea prețului la petrol și oprirea exporturilor de produse petroliere către unele state occidentale, de către țările O.P.E.C., a reprezentat un nou impas pentru țările membre ale Pieței Comune. Depășirea crizei s-a realizat prin luarea deciziei de a se realiza o convergență a politicilor comune, fondată pe solidaritatea europeană.

În anul 1975 a fost creat Fondul European de Dezvoltare Europeană și un Comitet pentru Politică Regională. Anul 1979 a marcat două momente importante în procesul de integrare economică: crearea Sistemului Monetar European și alegerea membrilor Parlamentului European pentru prima dată prin vot universal și direct.

Integrarea politică. Nașterea Uniunii Europene

Elementul fondator al construcției europene în perioada postbelică, l-a reprezentat alianța franco-germană. Motorul acestui proces a fost cooperarea dintre țările membre pentru a găsi soluții unanim acceptabile diverselor provocări cu care s-au confruntat statele europene în Comunitatea Economică Europeană.

Construcția europeană, limitată doar la integrarea economică era incompletă. Se afirma despre C.E.E. că reprezenta un gigant economic și un pitic politic. Disproporția evidentă dintre forța economică uriașă pe care o deținea C.E.E. pe plan mondial și capacitatea extrem de redusă a influenței politice, a impus ca o necesitate transformarea Europei Occidentale într-un partener politic credibil, care să aibă o pondere politică în viața planetei echivalentă cu ponderea sa economică.

Crearea Uniunii Europene a urmărit ca integrarea economică să fie asociată cu o integrare politică ce se baza pe o reformă a instituțiilor și provocarea unei politici noi, comună pentru diferitele domenii. Între 2-4 decembrie 1985 a avut loc la Luxemburg ședința Consiliului European care a decis modificarea unor prevederi din Tratatul de la Roma. Amendamentele aduse Tratatului de la Roma aveau drept scop revitalizarea procesului integrării europene prin cooperarea politică și a fost cunoscută sub numele de „Act Unic European”.

Actul Unic European a fost semnat la Luxemburg (la 17 februarie 1986) și la Haga (la 26 februarie 1986) și a intrat în vigoare la 1 iulie 1987. Documentul prevedea: includerea de noi politici în domeniul comunitar (cum ar fi dezvoltarea regională, transporturile, dezvoltarea științifică, dimensiunea socială, protecția mediului etc.), extinderea votului majoritar în locul unanimității în adoptarea deciziilor în Consiliul de Miniștri (cu excepția domeniului fiscal și al liberei circulații a persoanelor), precum și promovarea unei politici europene comune. Prin adoptarea a circa 300 de directive privind Piața Internă a Uniunii Europene, s-a reușit scoaterea comunității occidentale din impas. Prăbușirea comunismului începând cu anul 1989 în țările din estul și centrul continentului a influențat procesul de integrare a țărilor occidentale. La 29 mai 1991 a fost creată Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), al cărui scop era acordarea de sprijin financiar țărilor din Europa Centrală și de Est. La 19 iunie 1990 a fost semnat acordul Schengen pentru eliminarea controlului la graniță între Franța, Germania și țările Benelux, iar la 27 noiembrie 1990 același acord a fost semnat și de către Italia.

Consiliul Europei întrunit la Dublin între 24 – 26 iunie 1990 a aprobat deschiderea a două conferințe interguvernamentale: una cu privire la Uniunea Monetară și o alta referitoare la Uniunea Politică. La 3 noiembrie 1990 a avut loc reunificarea Germaniei, iar landurile din Germania de Est au devenit componente ale Comunității Europene. La 14 – 15 decembrie 1990 a avut loc un Consiliu European, prilej cu care și-au început lucrările cele două Conferințe Interguvernamentale amintite anterior. După un an de lucru intens s-a ajuns la un acord cu privire la proiectul de Tratat asupra Uniunii Europene. Acest proiect a fost acceptat de șefii de stat și de guvern cu ocazia întrunirii Consiliului European de la Maastricht din data de 9 - 10 decembrie 1991. Tratatul de la Maastricht privind constituirea Uniunii Europene a fost semnat de către miniștri de externe și de finanțe din țările Comunității Europene, respectiv: Franța, Germania, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg, Marea Britanie, Irlanda, Danemarca, Grecia, Spania și Portugalia la data de 7 februarie 1992 și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993.

Intrarea în vigoare a tratatului de la Maastricht a permis transformarea Comunității Europene într-o Uniune politică, o Uniune Economică și una Monetară. Uniunea Europeană a fost organizată pe trei piloni :

- pilonul unu - cel comunitar reprezentat de către Comunitatea Europeană și care avea competențe sporite în domeniile: piața internă, social, uniunea economică și monetară, cercetare, politici structurale, relații comerciale externe, transporturi, concurență etc.
  - pilonul doi – reprezentat de Politica Externă și de Securitate Comună (P.E.S.C).
  - pilonul trei – reprezentat de cooperarea în domeniile Justiției și a Afacerilor Interne (J.A.I).
- Primul pilon – singurul pe deplin integrat - permitea instituțiilor Uniunii să coordoneze politiciile comune în domeniile arătate anterior. Pilonul al doilea asigură cadrul de desfășurare a acțiunilor comune în sfera politicii externe și a securității. Pilonul al treilea – reprezintă cadrul cooperării între organele de poliție și de justiție din statele membre pentru consolidarea securității interne. Cooperarea în sfera justiției și a afacerilor interne făcea referiri la următoarele domenii: politica de azil, trecerea frontierelor externe și controlul acestora, politica de imigrare, lupta împotriva toxicomaniei, fraude de dimensiuni internaționale, cooperarea vamală, polițienească, judiciară etc.

Dincolo de toate aceste, tratatul are meritul de a fi creat o Uniune Economică și Monetară, de a fi pus bazele unei uniuni politice și de a fi instituit cetățenia europeană.

Totodată Tratatul Uniunii Europene a adus importante modificări Uniunii:

- a sporit rolul Parlamentului European, prin consolidarea puterilor de codecizie legislativă și de control a acestuia.
- a transformat Curtea de Conturi în instituție comunitară.
- a modificat statutul Tribunalului de Primă Instanță, care nu a mai funcționat ca un organism subsidiar.
- a înființat Comitetul Regiunilor și a instituit noi organisme în materie monetară. Prin intrarea în vigoare a TUE au fost îndeplinite, în liniilor lor fundamentale, cele patru categorii de libertăți prevăzute în Tratat: libera circulație a persoanelor, a bunurilor, a capitalului și a serviciilor.

La întâlnirea șefilor de stat și de guvern în cadrul Consiliului European de la Madrid din 15 – 16 decembrie 1995 s-a stabilit ca, începând cu data de 1 ianuarie 1999 să fie introdusă moneda unică europeană – Euro – €. La 1 mai 1999 a intrat în vigoare tratatul de la Amsterdam, care a adus noi modificări Tratatului de la Maastricht în ceea ce privea Uniunea Europeană. Noul tratat a fost impus de responsabilitățile politice majore care reveneau Uniunii Europene, atât în interiorul său, cât și față de restul lumii. Tratatul de la Amsterdam a fost rezultatul activității unui comitet de experți, desemnat în acest scop de către Consiliul European. Raportul comitetului de experți a fost audiat de șefii de stat și de guvern ai țărilor membre ale Comunității Europene, în decembrie 1995 la Madrid. Negocierile privind noul tratat s-au axat pe trei teme centrale:

- Uniunea Europeană și cetățenii;
- identitatea externă;
- instituțiile Uniunii.

La 2 octombrie 1997 s-a semnat Tratatul de la Amsterdam de către șefii de stat și de guvern ai statelor membre. Ratificarea acestuia a fost făcută în țările membre ale Uniunii europene pe parcursul anilor 1998 – 1999. Tratatul de la Amsterdam insistat asupra următoarelor aspecte:

- obligațiile Uniunii Europene de a respecta drepturile fundamentale ale omului (pentru prima dată s-au prevăzut sancțiuni pentru statele în care nu se respectă drepturile omului).
- dreptul Uniunii Europene de a combate orice formă de discriminare bazată pe sex, religie rasă, origine etnică, handicap, convingeri politice etc.
- stabilirea principiilor care ghidează politica externă a Uniunii, procedurile de luare a deciziilor și structurile necesare în acest sens.

- sporirea eficacității instituțiilor Uniunii Europene în luarea deciziilor.

Tratatul de la Amsterdam a lăsat deschise câteva probleme precum; adaptarea instituțiilor europene la procesul lărgirii spre Europa Centrală și de Est; dezvoltarea capacităților militare ale Uniunii Europene; consolidarea politicii externe și de securitate comună etc. În decembrie 1999 a avut loc o întâlnire a șefilor de stat și de guvern la Helsinki în cadrul căreia s-a stabilit reformarea instituțiilor europene pentru a fi pregătite să primească noi țări candidate. Conferința interguvernamentală pe această temă și-a început lucrările în februarie 2000. Totodată, Consiliul European întrunit la Helsinki, a decis deschiderea negocierilor de aderare cu România, Slovacia, Lituania, Bulgaria și Malta. La 1 martie 2000 Comisia Europeană a aprobat un proiect ambițios privind reforma administrației sale, prin care se urmărea transformarea acesteia în model de influență și de transparență.

Proiectul respectiv, cunoscut sub numele de „Cartea Albă”, a fost prezentat parlamentului sub președinția lui Romano Prodi. Obiectivul următorului Tratat, considerat indispensabil viitoarei extinderi, era de a asigura o bună activitate instituțională în momentul când Uniunea Europeană urma să includă în componența sa și alte state din Europa Centrală și de Est. Semnarea Tratatului de la Nisa a fost precedată de Conferința interguvernamentală dintre Consiliul Europei, Parlamentul European și Comisia Europeană care au proclamat solemn „Carte drepturilor fundamentale a Uniunii europene”. Lucrările Conferinței interguvernamentale au avut loc între 7 – 9 decembrie 2000, prilej cu care s-au evidențiat o serie de aspecte privind viitorul Europei precum: accelerarea negocierilor de aderare cu statele candidate;- sprijinirea susținută a statelor candidate pentru a crea condițiile de adoptare și aplicare a acquis-ului comunitar; consolidarea politicii europene de securitate și apărare; aprobarea agendei politicii sociale europene; - coordonatele politicii economice, sănătatea și securitatea consumatorilor; inovația și cunoașterea științifică în Europa; securitatea maritimă; mediul; serviciile de interes general; securitatea aprovizionării cu anumite produse; libertatea, securitatea persoanei și justiția; cultura; regiunile ultraperiferice; relațiile externe.

Simpla enumerare a domeniilor comune arată gradul înalt al integrării economice și sociale și complexitatea procesului. Ca urmare, Conferința interguvernamentală s-a încheiat printr-un acord politic care vizează o reformă instituțională având trei axe principale: componența și modul de funcționare al instituțiilor; procedura de decizie din cadrul Consiliului de Miniștri și consolidarea cooperării între instituții. Trei luni mai târziu, la 25 februarie 2001, miniștri de externe din statele membre ale Uniunii Europene au semnat Tratatul de la Nisa care prevedea o reformă a instituțiilor Uniunii Europene în vederea viitoarei extinderi. Tratatul a intrat în vigoare la 1 februarie 2003. Tratatul de la Nisa a confirmat hotărârea Uniunii Europene de a-și pregăti instituțiile pentru a face față extinderii de la 15 la 27 de state membre, acțiune fără precedent din punct de vedere al dimensiunii și complexității. Tratatul a modificat componența Parlamentului European (numărul parlamentarilor fiind stabilit la 732), a simplificat și extins procedura codeciziei care a devenit procedură legislativă standard. Totodată a suferit modificări și Comisia Europeană care este organul executiv al Uniunii Europene. Cele mai importante modificări sunt: limitarea la 27 a numărului de comisari europeni, schimbarea procedurii de numire a Președintelui și a membrilor Comisiei (s-a trecut de la procedura în unanimitate la cea de majoritate calificată), s-au sporit atribuțiile președintelui (acesta distribuie sarcinile și responsabilitățile, numește vicepreședinții, poate cere demisia unui comisar etc.).

Dintre reformele instituționale operate de Tratatul de la Nisa, cele mai însemnate pentru viitorul Europei au fost: extinderea votului cu majoritate calificată în cadrul Consiliului de Miniștri, (măsură menită să prevină o posibilă blocare a activității de luare a deciziilor în cadrul instituțiilor europene, în condițiile existenței unui număr sporit de state membre) și realocarea numărului de voturi care să reflecte cât mai fidel puterea economică și ponderea demografică a statelor membre. Tratatul de la Nisa a stipulat faptul că o decizie poate fi adoptată doar dacă

în favoarea ei au votat cel puțin 14 state sau dacă statele care au votat reprezintă cel puțin 62% din populația europeană.

La 7 martie 2002 a fost lansată inițiativa privind elaborarea unei constituții europene, sub denumirea „*Convenția privind viitorul Uniunii Europene*”. Proiectul a fost oficializat încă din decembrie 2001, prin decizia șefilor de stat și de guvern întruniți la Laeken în Belgia. Condușă de către Valery Giscard d’Estaing, Convenția Europeană a reprezentat cadrul instituțional oficial al dezbaterilor privind viitorul Europei, în perspectiva celei mai ample extinderi din istoria sa. La 13 iunie 2003, proiectul Constituției Europene a fost prezentat șefilor de stat și de guvern ai statelor membre ale Uniunii Europene întruniți la Salonic la 20-21 iunie în același an. La 1 ianuarie 2002 s-a încheiat procesul de punere în circulație a monedei unice europene – euro – ceea ce a marcat deplina integrare monetară la nivelul Uniunii Europene.

La 9 aprilie 2003, Parlamentul European a aprobat aderarea la Uniunea Europeană a 10 state: Cehia, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ungaria. La 16 aprilie, în același an, s-a semnat la Atena Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană a celor 10 state mai sus menționate. La 1 ianuarie 2007 România și Bulgaria au devenit state membre ale Uniunii Europene.

Existența și funcționarea Uniunii Europene demonstrează că europenii au mult mai multe lucruri care îi leagă decât cele care îi despart, că viitorul comun al continentului este opera și responsabilitatea fiecăruia în parte.